

KATARZYNA JOLANTA BUJALSKA*

ŻYCIE PUSTELNICZE
W ARCHIDIECEZJI TARRAGOŃSKIEJ
NA PODSTAWIE STATUTÓW

HERMIT LIFE IN THE ARCHDIOCESE OF TARRAGONA
ON THE BASIS OF *THE STATUTES*

Abstract: *Hermit life in the Archdiocese of Tarragona. Statutes* is a very interesting document dealing with the topic of eremitic life. It is a response to the contemporary interest in this individual form of consecrated life. The document, although published in one of the archdioceses of Spain, is an asset for the whole Church. It covers topics related to a hermit's identity, formation and legal norms through which hermit life can come into being.

Keywords: hermit, Tarragona, vocation, discernment, consecrated life.

Życie pustelnicze na nowo przeżywa swój rozkwit. Ideał życia ojców pustyni pozostaje wciąż żywy w świadomości wielu chrześcijan, którzy

[...] ukazują każdemu wewnętrzny aspekt tajemnicy Kościoła, którym jest osobowa bliskość z Chrystusem. Ukryte przed światem życie pustelnika jest milczącym przepowiadaniem Chrystusa, któremu oddał swoje życie, ponieważ jest On dla niego wszystkim. Na tym polega to szczególne powołanie, by na pustyni, właśnie w walce wewnętrznej, znaleźć chwałę Ukrzyżowanego¹.

W świecie pogrążonym w wielu kryzysach społecznych, gospodarczych i religijnych życie eremitów ukazuje w sposób radykalny drogę dla całego Kościoła,

* Katarzyna Jolanta Bujalska – Szkoła Doktorska, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, e-mail: kjbujalska@gmail.com.

¹ *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 2012 [dalej: KKK] p. 921.

aby nigdy nie zapominał o swoim powołaniu, „[...] jakim jest nieustanne przebywanie z Bogiem”². Obecnie w wielu krajach europejskich można zauważyć wzrost powołań do życia na pustyni. Wychodząc naprzeciw tym pragnieniom, Kościół usankcjonował w promulgowanym w 1983 r. *Kodeksie prawa kanonicznego*³ życie pustelnicze jako jedną z indywidualnych form życia konsekrowanego.

W dokumentach Soboru Watykańskiego II znajdują się lakoniczne wzmianki o życiu pustelniczym⁴. Na uwagę zasługują jednak statuty wydawane przez wiele archidiecezji i diecezji, które bogate są w historię i duchowość życia pustelniczego oraz w sposób prawny porządkują życie pustelnicze na swoim terenie. Jednym z ciekawszych dokumentów są zatwierdzone 10 stycznia 2006 r. przez ówczesnego arcybiskupa Tarragony Jaume’a Pujola Balcells’a *Statuty życia pustelniczego w archidiecezji tarragońskiej*⁵. Tarragona jest malowniczym miastem leżącym na wschodzie Hiszpanii, w Katalonii, nad Morzem Śródziemnym. W archidiecezji zamieszkuje dziesięć pustelników⁶.

Dokument składa się z czterech rozdziałów. Rozdział pierwszy, noszący tytuł *Wezwanie na pustynię*, opisuje przyczyny historyczne i duszpasterskie wydania statutów. Rozdział drugi, *Charyzmat pustyni*, odnosi się do tego, co stanowi tożsamość pustelnika. Rozdział trzeci, zatytułowany *Reguła życia*, zawiera elementy, które eremita powinien ująć, tworząc swoją normę życia. Rozdział czwarty, *Droga na pustynię*, podejmuje temat formacji, a także norm prawnych wiążących pustelnika z archidiecezją. Ostatni rozdział, bez numeru, opisuje możliwość rezygnacji pustelnika z wybranego sposobu życia, a także zawiera informacje o zatwierdzeniu opisywanego dokumentu.

1. WEZWANIE NA PUSTYNIĘ

Duch Święty, który ubogaca Kościół swoimi darami i charyzmatami, już w pierwszych wiekach wzbudził wśród wierzących mężczyzn i kobiet pragnienie naśladowania Jezusa na pustyni, w ciszy, samotności, kontemplacji, wpatrując się Jego surowy i pokutny styl życia [...]⁷.

² Z reguły życia jednego z polskich pustelników (archiwum prywatne).

³ *Kodeks prawa kanonicznego*. Poznań 1984 [dalej KPK].

⁴ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego* *Perfectae caritatis* (28.10.1965) p. 1.

⁵ Dokument został mi przekazany dzięki uprzejmości archidiecezji w Tarragonie, w dwóch wersjach językowych: katalońskim i angielskim. Wszystkie tłumaczenia tego dokumentu dokonane są przeze mnie z języka angielskiego.

⁶ <<https://www.arquebisbatarragona.cat/arquebisbat/vida-consagrada/#1539790219983-ff32cb19-db15>> [dostęp: 8.01.2022].

⁷ *Hermit life in the Tarragon archdiocese. Statutes*. I, 1. Tarragona 2006 s. 2 (archiwum prywatne).

Słowa te, rozpoczynające wspomniany dokument, oddają najważniejszą prawdę o powołaniu pustelniczym, a przy tym prawdę o całym Kościele. To Duch Święty pozostaje inspiracją wszelkich dzieł Kościoła, to On powołuje i uzdalnia wierzących do podjęcia misji szerzenia królestwa Bożego w świecie,

[...] prowadząc Kościół do wszelkiej prawdy i jednocząc we wspólnocie i posłudze, uposaża go w rozmaite dary hierarchiczne oraz charyzmatyczne i przy ich pomocy nim kieruje, oraz owocami swoimi go przyozdabia⁸.

Statuty przypominają, że życie eremitów jest wpisane w bogatą historię Kościoła, stanowi ono bowiem zaczątek życia konsekrowanego. Ojcowie pustyni stali się inspiracją dla wielu monastycznych wspólnot⁹, które przez wieki rozwijały się w Kościele, czerpiąc ze źródeł anachoreckiego stylu życia. Obecnie, co bardzo mocno podkreśla dokument, Duch Święty wciąż powołuje wierzących, aby wyruszyli na pustynię i tam

[...] w surowszym odsunięciu się od świata, w milczeniu odosobnienia, w gorliwej modlitwie i pokucie, poświęcali swoje życie na chwałę Boga i zbawienie świata¹⁰.

Życie pustelnicze jest zatem postrzegane jako łaska i dar samego Ducha Świętego dla Kościoła i, jak zaznacza dokument, jako droga odnowy życia konsekrowanego.

Warto spojrzeć na historię tej hiszpańskiej prowincji, aby dostrzec, że sama Tarragona na przestrzeni wieków była płodnym ośrodkiem pustelniczym, wyznaczającym drogę pustelnikom tamtych czasów. Górzyste tereny Montsant czy Samunty już od XII w. były schronieniem dla wielu eremitów. I dzisiaj wspólnota Tarragony chce, by to miejsce, uświęcone modlitwą wielu pustelników, na nowo stało się „[...] solą i zaczynem Królestwa Bożego”¹¹.

Dokument został wydany po bardzo długich przemyśleniach. Inspiracją był wspomniany już wcześniej kan. 603 KPK. Pierwsze statuty zostały wprowadzone w archidiecezji Tarragony *ad experimentum* 29 kwietnia 1986 r., a potwierdzone oficjalnie i na stałe 20 lat później. Dokument, oprócz teologicznych i duchowych przesłanek do zatwierdzenia tej formy życia konsekrowanego, podaje także inny, ważny powód. Chodzi o tzw. pseudoeremitów, od których „[...] Ojcowie Pustyni również nie byli wolni”¹². Termin ten może wzbudzać kontrowersje, dlatego należy

⁸ SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium* (21.11.1964) p. 4.

⁹ Z bogactwa życia pustelniczego czerpią: karmelici, trapiści, kameduli, benedyktyni, cysterśi, paulini i ich żeńskie odłamy. Por. M. BURCZYCKA-WOŹNIAK. *Źródło opowieści o Ojcach Pustyni*. Poznań 2015 s. 19.

¹⁰ KPK 603 § 1.

¹¹ *Hermit life in the Tarragon archdiocese. Statutes*. I, 4 s. 2.

¹² *Tamże* I, 5 s. 3.

się pewne wyjaśnienie. Oczywiście istnieje w Kościele możliwość prowadzenia życia pustelniczego, które nie będzie miało formy kanonicznej, nie będzie zatem uznane przez Kościół¹³. Potwierdzenie tego można znaleźć w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*:

Pustelnicy nie zawsze składają publicznie profesję trzech rad ewangelicznych, ale przez surowe odsunięcie się od świata, milczenie, samotność, gorliwą modlitwę i pokutę poświęcają swoje życie na chwałę Boga i zbawienie świata¹⁴.

Taka forma życia pustelniczego jest dość popularna w USA, w Niemczech, a także w Polsce. Wybierających ją pustelników nazywa się niezależnymi bądź wolnymi. Jednak przyjęcie formy życia niepopartej autorytetem Kościoła może prowadzić do rozmycia sensu tożsamości pustelnicznej i rodzić w sercach wiernych pewne wątpliwości, czego w Polsce ostatnio nie brakowało¹⁵. Nie brakuje więc dziwactw i wypaczeń związanych z pseudożyciem pustelnicznym, które, niestety, negatywnie wpływają na obraz eremity¹⁶. Potrzeba dużej rozwagi, bowiem, o czym wspomina dokument, i wśród ojców pustyni zdarzały się przypadki samozwańczych pustelników, którzy z eremityzmem nie mieli nic wspólnego¹⁷. Trzeba pamiętać, że życie pustelniczne nie jest poza wspólnotą Kościoła, ale stanowi jego integralną część, kiedy jest przepełnione duchem pokory i posłuszeństwa.

2. CHARYZMAT PUSTYNI

Cały rozdział drugi poświęcony jest charyzmatowi życia pustelniczego. Aby mogło ono zaistnieć i być uznane za ważne we wspólnocie Kościoła tarragońskiego, musi spełniać pewne wymagania wymienione w statutach. Są to: publiczne zaangażowanie w życie chrześcijańskie, życie przesiąknięte modlitwą kontemplacyjną,

¹³ Formę kanoniczną przyjmuje wtedy, kiedy następuje uroczysta profesja na ręce biskupa diecezjalnego.

¹⁴ KKK 920.

¹⁵ Wątpliwości wzbudza działalność Bruny od Maryi czy ks. Daniela Galusa z pustelni w Czatochowej.

¹⁶ Warto zapoznać się z dokumentem ks. Andrzeja Muszali *Formacja do życia pustelniczego* dostępnego na stronie <<http://www.ifzk.episkopat.pl/>>. Znajdują się w nim ciekawe spostrzeżenia dotyczące formacji psychologicznej mężczyzn i kobiet, którzy pragną zostać eremitami. We wspomnianym dokumencie ks. Muszala zwraca również uwagę na tzw. pseudopustelników.

¹⁷ „Abba Daniel opowiadał, że kiedy był w Sketis abba Arseniusz, mieszkał tam także pewien mnich, który kradł starcom ich rzeczy. Abba Arseniusz zabrał go do swojej celi, bo chciał go pozyskać, a starcom zapewnić spokój. I powiedział mu: dam ci wszystko, czego byś chciał, tylko już nie kradnij. I dawał mu złoto, pieniądze, ubranie i wszystko, czego potrzebował; ale on odchodził i znowu kradł. Kiedy starcy zobaczyli, że nie zaprzestał, wypędzili go i powiedzieli: jeżeli jest wśród was brat, który grzeszy ze słabości, trzeba go znosić; ale jeżeli kradnie i mimo napomnień nie przestaje, to go wypędźcie, bo własnej duszy szkodzi, i wszystkim innym dookoła zakłóca spokój – Abba Daniel 6 (188). W: *Apoftegmaty Ojców Pustyni*. T. 1: *Gerontikon*. Kraków 2007 s. 206-206.

milczeniem, samotnością, surowością, ubóstwem oraz czystością. Wymagania te całkowicie odpowiadają tożsamości eremity. Taki ideał życia przedstawiali także ojcowie pustyni, którzy wciąż pozostają wzorem dla współczesnych anachoretów. Pustelnik, choć żyje w świecie, nie jest ze świata, bowiem, jak podają statuty, „[...] przyspiesza on nadejście Królestwa w naszym świecie, nie będąc ze świata”¹⁸. Często można się spotkać z niezrozumieniem tej prawdy i nazywaniem pustelników uciekinierami. Jednak oddzielenie od świata nie wiąże się z nienawiścią, z ucieczką¹⁹. Pustelnik całkowicie oddaje się Bogu, ponieważ chce w sposób totalny naśladować Chrystusa w ukryciu i samotności, co nie oznacza, że gardzi światem i swoimi braćmi czy siostrami. Dokument z Tarragony podaje, że dzięki przedziwnej tajemnicy pustelnik ze swoją modlitwą „[...] stoi w samym sercu Kościoła”²⁰, otaczając go sercem pełnym miłości, zrozumienia i mądrości zdobytej właśnie w doświadczeniu pustyni.

W myśl słów proroka Ozeasza: „Dlatego chcę ją przynęcić, na pustynię ją wyprowadzić i mówić jej do serca” (Oz 2,16), życie pustelnicze musi realizować się w odpowiedniej przestrzeni i warunkach, w klimacie pustyni, gdzie nic nie będzie eremicie zakłócało jego pragnienia ciszy i samotności. Statuty dopuszczają tutaj, co prawda, możliwość bycia eremitą w mieście, jednak przy ścisłym zachowaniu surowszego odsunięcia od świata²¹. Pustynia jest darem Ducha Świętego, wymaga pewnej stabilności życia²². Pustelnik wybiera miejsce, w którym stanie jego pustelnia i gdzie w pełni będzie mógł realizować swoje powołanie.

Dokument zaznacza, że bez zgody arcybiskupa bądź jego delegata pustelnik nie może zmienić miejsca swojego przebywania. Tym samym statuty znowu powracają do tematu „pseudoeremitów”, tym razem uczulając na pustelników, którzy

¹⁸ *Hermit life in the Tarragon archdiocese. Statutes*. II, 7 s. 3.

¹⁹ W tradycji monastycznej wykształciło się pojęcie *fuga mundi* bądź *saeculi*, które oznacza oderwanie od świata, choć czasem właśnie tłumaczone jest (dość nietrafnie) jako ucieczka od świata, a nawet pogarda i nienawiść wobec niego. Stąd często w dokumentach pojawia się właśnie pojęcie «ucieczki od świata». Trzeba jednak patrzeć na nie w sposób pozytywny, a nie negatywny. Pustelnik nie ucieka, bo nie radzi sobie w świecie, tylko odsuwa się, aby ten świat lepiej zrozumieć i otoczyć go swoją modlitwą. Por. P. OGÓREK. *Leksykon duchowości katolickiej*. Lublin – Kraków 2002 s. 293.

²⁰ *Hermit life in the Tarragon archdiocese. Statutes* I, 5 s. 3.

²¹ Por. KPK 603 § 1.

²² Bardziej precyzyjne będzie tutaj pojęcie zaczerpnięte z tradycji monastycznej – stałość (*stabilitas*). Por. A. JANKOWSKI. *Ślubujemy stałość – co to znaczy? W: Suscipe me, Domine... Benedyktyńskie śluby zakonne*. Kraków 2021 s. 131-142.

prowadzą wędrowny tryb życia²³, co, jak jest napisane, „[...] jest wyraźnym znakiem, że to nie Duch Boży prowadzi tego chrześcijanina na pustynię”²⁴.

W ostatnim punkcie tego rozdziału zaznaczono, że wszystkie podane wyżej normy mają służyć lepszemu rozeznawaniu powołania pustelniczego, aby mogło ono przynosić obfite owoce w Kościele diecezjalnym i aby w pełni służyło powołanemu eremitce. Nie chodzi tylko o wypełnianie prawa, ale przede wszystkim o dobro, wierność i otwartość na działanie Ducha Świętego, który, stosownie do potrzeb czasu, powołuje wierzących na pustynię.

3. REGUŁA ŻYCIA

Rozdział trzeci podaje poszczególne normy życia dla pustelnika, aby mogło ono zaistnieć i być prawnie zatwierdzone. Mimo że życie pustelnicze cieszy się autonomią, nie jest pozbawione opieki i zaangażowania Kościoła. Prawowitym przełożonym eremity pozostaje biskup diecezjalny²⁵. To on rozeznaje powołanie kandydata do życia pustelniczego, czuwa nad jego formacją, przyjmuje jego profesję. Statuty odnoszą się tutaj do normy prawnej zawartej w kan. 603 § 2 KPK:

Prawnie uznaje się za pustelnika osobę poświęconą Bogu w życiu konsekrowanym, jeśli poprzez ślub albo inne święte więzy zobowiązuje się publicznie wobec biskupa diecezjalnego do praktykowania trzech rad ewangelicznych i pod jego kierownictwem zachowuje właściwy tryb życia.

Profesja może być złożona dopiero po odpowiednim rozeznaniu i przygotowaniu. Pustelnik tworzy swoją regułę życia, w której musi zawrzeć odniesienie do wszystkich punktów wskazanych przez statuty. Pierwszym obszarem wskazanym przez dokument z Tarragony jest modlitwa. „Pustelnik zamienia cały dzień w modlitwę”²⁶, stąd zajmuje ona najważniejsze miejsce w jego regule i rozkładzie dnia. Statuty sugerują, aby była to modlitwa kontemplacyjna, co wyznacza specyfikę tego powołania²⁷. Pustelnik modli się nieustannie, całe swoje życie czyni

²³ W oryginale dokumentu znajduje się stwierdzenie: *l'eremitisme tomiaire*, co można przetłumaczyć jako «eremityzm cmentarny», jednak w tłumaczeniu z języka angielskiego znajduje się stwierdzenie: *itinerant hermitism*, czyli «eremityzm wędrowny». W innym dokumencie archidiecezji Tarragony znalazło się z kolei pojęcie odnoszące się do tego samego tematu i brzmiące tak jak w języku angielskim: *el eremitismo itinerante* («eremityzm wędrowny»). Podejrzewam, że choć użyto w oryginale innego, pojęcie oddaje ten sam sens, co zresztą sugerowałaby dalsza część tekstu dokumentu.

²⁴ *Hermit life in the Tarragon archdiocese. Statutes II*, 10 s. 3.

²⁵ Oczywiście biskup może powołać specjalnego delegata, który w jego imieniu będzie czuwał nad życiem pustelniczym. Ta praktyka jest najczęściej spotykana w kościołach diecezjalnych.

²⁶ *Hermit life in the Tarragon archdiocese. Statutes II*, 15 s. 4.

²⁷ Por. JAN PAWEŁ II. *Adhortacja apostolska Vita consecrata o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie* (25.03.1996) [dalej: VC] p. 42. Polskie dokumenty dotyczące norm życia dla

modlitwą w myśl słów św. Pawła: „Nieustannie się módlcie” (1 Tes 5,17). Modlitwa jest nadzieją dla eremity, w której oczekuje przyjścia Pana, jest wkraczaniem w boską rzeczywistość transcendencji samego Boga. Wyraża miłość pustelnika do Boga, dla którego zostawił wszystko, aby kochać Go „niepodzielnym sercem”²⁸. Dokument zaleca tutaj szczególnie odmawianie liturgii godzin oraz praktykę *lectio divina*. Oczywiście, nie można pominąć udziału pustelnika w czynnej modlitwie liturgicznej Kościoła, która sprawia, że eremita trwa w „[...] solidarności i komunii z braćmi, nieustannie modląc się do Ojca o zbawienie świata”²⁹.

Pustelnik powinien zawrzeć w regule także swoje zrozumienie „[...] surowszego odsunięcia się od świata”. Reguła zatem ma określać relacje rodzinne i społeczne eremity. Jest to bardzo ważny punkt, bowiem pustynia jest miejscem przebywania pustelnika, stanowi o tożsamości pustelniczej. Na pustyni, w ciszy i samotności, eremita może w pełni realizować swoje powołanie. Zachowując milczenie, słucha samego Boga, który przemawia do jego serca. Relacje rodzinne czy inne nie powinny być jednak pozbawione ducha braterstwa i serdeczności, mają cechować się prostotą i ewangeliczną miłością. Jak zaznaczają statuty, pustelnik powinien posiadać tylko niezbędne informacje o tym, co dzieje się na świecie czy w jego rodzinie, aby mógł otoczyć wszystkie te sprawy swoją modlitwą. Powraca tutaj po raz kolejny rola Ducha Świętego w życiu pustelnika, który nieustannie pomaga mu rozeznawać w sercu i dostrzegać, co zakłóca jego ciszę i samotność na pustyni.

Pustelnik powinien również określić charakter i ilość wizyt w swojej pustelni. Nie oznacza to, że nie może w ogóle przyjmować wizyt. Świadczenie ojców pustyni jasno wskazuje na gościnność, ale także na ostrożność, którą ma kierować się współczesny eremita. Wizyty o charakterze ciekawskim, czysto informacyjnym mogą zagłuszyć ciszę samotności i źle wpłynąć na życie eremity. Stąd potrzebna jest duża rozważa i rozeznanie charakteru wizyt w pustelni. Dokument dopuszcza jednak wizyty (nawet na kilka dni) wspólnot kontemplacyjnych, aby w świadectwie pustyni wzajemnie się ubogacić i utwierdzić w wierności podjętemu powołaniu.

W regule powinno znaleźć się także ustosunkowanie do prowadzenia korespondencji, posiadania telefonu czy opuszczania pustelni. Statuty wskazują dwa powody opuszczania pustelni – konieczność i miłość. Jeśli eremita chciałby opuścić swoje miejsce pobytu na 15 dni lub dłużej, powinien poinformować o tym arcybiskupa.

pustelników również wskazują na ten aspekt. Por. H. ŚMIAROWSKI. *Niektóre wskazania duszpasterskie dotyczące konsekrowanych pustelników i pustelnic*. <<http://www.ifzk.episkopat.pl>> [dostęp: 4.01.2022]; TENŻE. *Stan pustelnic i pustelników – materiały pomocnicze dla Kościoła w Polsce*. <<http://www.ifzk.episkopat.pl>> [dostęp: 4.01.2022].

²⁸ VC 21.

²⁹ *Hermit life in the Tarragon archdiocese. Statutes III*, 16 s. 5.

Pustelnik umarł dla świata, jego życie jest ukryte z Chrystusem w Bogu (por. Kol 3,3), co dokument ściśle wskazuje jako charyzmat i misję pustelnika w Kościele. Dlatego eremita nie będzie podejmował żadnych działań duszpasterskich, diecezjalnych czy parafialnych. Statuty zaznaczają, że nie należy to do tożsamości życia na pustyni, lecz odpowiada innym charyzmatom w Kościele. Pustelnik zatem nie będzie prowadził żadnych wspólnot ani innych działań w parafii, nie będzie nauczał katechezy. Jedynie gdy zachodzi taka potrzeba, gdy brakuje kapłanów, a pustelnik jest prezbiterem, za doraźną zgodą arcybiskupa może on przewodniczyć Eucharystii bądź zanieść Komunię chorym. Statuty wspominają także o sytuacji wezwania pustelnika, aby dał świadectwo swojego życia na pustyni. Choć życie eremity, co zaznacza dokument z Tarragony, jest „ukryte przed ludźmi”³⁰, na mocy konsekracji należy on do wspólnoty Kościoła diecezjalnego, stąd dane pustelnika, w tym adres pocztowy, pojawiają się również na stronie archidiecezji i w odpowiednich dokumentach³¹.

Pustelnik powinien także określić rolę pokuty w swoim życiu. W większości wyraża to odniesienie do wspomnianych już nieraz w kan. 603 § 1 KPK elementów tożsamości pustelniczej. Pokuta pustelnika to nic innego jak ciągle nawrócenie serca, ogołocenie się ze wszystkiego, co nie jest Bogiem. Życie eremity powinno odznaczać się całkowitym ubóstwem, na wzór Chrystusa, „[...] który ogołocił samego siebie przyjąwszy postać sługi” (Flp 2,7).

W myśl monastycznego zawołania „Ora et labora” życie pustelnika wiąże się ściśle z pracą. Pustelnik nie jest na utrzymaniu Kościoła, co trzeba z całą mocą podkreślić. Eremita utrzymuje się z pracy własnych rąk, na wzór ojców pustyni, którzy zarabiali na swoje utrzymanie wyplataniem mat czy koszy³². To całkowite ogołocenie, życie bez wygód i towarzystwa ma rodzić w pustelniku ufność w opiekę Bożą, bezkompromisowe zdanie się na moc i wierność Boga.

Oprócz wspomnianej reguły pustelnik przedstawia arcybiskupowi także harmonogram dnia. Pierwszeństwo w nim będzie miała modlitwa, która wyznacza całe życie pustelnicze. Nie może w nim także zabraknąć czasu na pracę i odpoczynek. Pustelnik może też ewentualnie przeznaczyć czas na wizytę rodziny „[...] w celu wypełnienia obowiązków pobożności synowskiej”³³.

Harmonogram powinien być dostosowany do okresów liturgicznych, w których winna nastąpić intensyfikacja modlitwy (np. w Wielkim Poście), może także różnić się w zależności od pory roku. Plan dnia może ulec zmianom ze względu na niezaplanowane wydarzenia, takie jak pomoc charytatywna czy rozwój (edukacja)

³⁰ *Tamże* III, 20 s. 5.

³¹ Co też w archidiecezji tarragońskiej jest uczynione. Por. przypis 6.

³² „Wszystkie utwory opisujące egipskich mnichów, apoftegmaty i żywoty mnichów, zgodnie prezentują nam plecionkarstwo jako typowe zajęcie braci” – E. WIPSYZKA. *Drugi dar Nilu, czyli o mnichach i klasztorach w późno antycznym Egipcie*. Kraków 2014 s. 399.

³³ *Hermit life in the Tarragon archdiocese. Statutes* III, 26 s. 6.

eremity. Po raz pierwszy w dokumencie pojawia się osoba kierownika duchowego, który ma pomóc eremicie w należyтым rozeznawaniu powołania i ewentualnych zmianach w harmonogramie dnia. Plan dnia ma służyć eremicie, aby nie popadł on w beczynność, która jest wrogiem duszy, ale aby „[...] na pustyni, w walce duchowej odnalazł chwałę Ukrzyżowanego”³⁴.

4. DROGA NA PUSTYNIĘ

Rozdział czwarty składa się z trzech podpunktów. Pierwszy poświęcony jest rozeznaniu. Podobnie jak w przypadku innych powołań, właściwe rozeznanie swojej drogi życia zajmuje bardzo ważne miejsce w życiu wierzącego. Dokument podkreśla, że powołanie do bycia pustelnikiem jest „łaską powołania chrześcijańskiego”. Ochrzczony, który nosi w sobie silną potrzebę modlitwy, samotności, milczenia i pokuty, może wejść na drogę pustyni, wcześniej jednak, zanim podejmie jakąkolwiek decyzję, musi poważnie rozeznąć tę drogę. Nie wyklucza się, że pustelnikami mogą zostać członkowie rodzin zakonnych, którzy potrzebują pisemnej zgody kompetentnego przełożonego zakonnego. Osoba chcąca podjąć życie pustelnicze we wspólnocie Kościoła musi przede wszystkim zapoznać się i zaakceptować statuty archidiecezji w Tarragonie. Decyzja ta nie może być spontaniczna, ma być owocem długich refleksji i intensywnej modlitwy.

Kandydat do życia pustelniczego powinien posiadać kierownika duchowego, którym może być inny pustelnik, choć nie jest to warunek konieczny. Zadaniem kierownika jest wspomaganie kandydata w rozeznawaniu powołania, jak i prowadzenie go w późniejszej formacji. Zainteresowany, który chce podjąć życie pustelnicze, powinien zapoznać się z całym bogactwem życia ojców pustyni, a także we własnym sercu rozeznąć, czy jego decyzja nie jest spowodowana przez niewłaściwe postrzeganie tego powołania.

Dokument z Tarragony wymienia przeszkody w podjęciu tej drogi życia. Przede wszystkim kandydat nie może być związany innymi więzami kościelnymi (małżeństwo³⁵). Nie może także kierować się własną interesownością, pobożnością czy wolą, jego powołanie na pustynię ma wynikać z powołania samego Boga, z tej nieprzeniknionej tajemnicy Bożego wyboru. Kolejną przeszkodą jest brak miłości wobec bliźniego, lekceważenie innych osób i powołań w Kościele oraz brak wrażliwości na drugiego człowieka. Pustelnik, choć żyje sam, nie może mieć w nienawiści drugiego człowieka, uciekać od świata i odpowiedzialności czy umniejszać roli innych w Kościele. W powołaniu do życia na pustyni nie można kierować się również duchową pychą, a także chęcią łatwego i przeciętnego sposobu życia,

³⁴ KKK 921.

³⁵ Jak zaznaczono wyżej, istnieje możliwość zostania pustelnikiem, będąc zakonnikiem czy mnichem. Patrząc na doświadczenie Kościoła w Polsce, jest to dość powszechne zjawisko.

które tylko na pozór będzie ubogie i samotne. Dokument przestrzega także przed romantyczną wizją życia, którą mogą snuć niektórzy kandydaci, a która nie ma nic wspólnego z duchowością pustyni. Tak głębokie rozeznanie ma ustrzec przed wspomnianym już wielokrotnie „pseodoeremityzmem”.

Życie pustelnicze, co mocno podkreślają statuty, nie ma być chwilowym lekarstwem dla ludzi zagubionych, niedojrzałych, chwiejnych czy niezadowolonych, ale ma być wezwaniem samego Pana, który powołuje człowieka do tej specyficznej formy życia konsekrowanego. Dlatego w przypadku wątpliwości co do powołania danego kandydata, arcybiskup musi dobrze rozeznąć, czy nie zachodzi któraś z wyżej wymienionych przeszkód bądź czy nie jest to radykalizm nowo nawróconego.

Kolejny podpunkt podejmuje temat formacji. W archidiecezji Tarragony formacja dzieli się na dwa etapy. Pierwszy etap – formacja początkowa, trwa minimum trzy lata i jest prowadzony pod opieką arcybiskupa bądź jego delegata. W tym czasie aspirant do życia pustelniczego kształtuje się w praktykach ascetycznych, rozwija swoje życie modlitewne, podejmuje próbę życia w samotności oraz milczeniu, wsłuchując się w głos Boga. Co ciekawe, dla przygotowujących jest to również czas, aby dostrzec, czy kandydat nie unika proponowanych przez formatorów zadań bądź czy przejawia nadgorliwość np. w praktykach ascetycznych lub czytaniu duchowym. Formacja obejmuje także odpowiednie wykształcenie aspiranta w dziedzinie Pisma Świętego, teologii, duchowości i historii życia monastycznego, które jest odpowiednie do umiejętności i poziomu kandydata. Istotne jest tutaj, że osoba pragnąca zostać pustelnikiem, a niemająca wcześniej doświadczenia życia konsekrowanego, powinna na pewien czas zamieszkać w wybranym klasztorze i doświadczyć życia wspólnotowego³⁶. Podczas formacji szczególnie miejsca zajmują regularne spotkania z arcybiskupem lub jego delegatem, które mają pomóc przyszłemu pustelnikowi w dobrym rozeznawaniu tego powołania. Jak podkreśla dokument z Tarragony, spotkania powinny mieć charakter braterski, być czasem wymiany doświadczeń, trudności, miejscem dialogu i modlitwy. Pustelnik może także odwiedzać innych pustelników, czerpiąc z ich bogactwa życia na pustyni.

Ostatni podpunkt w rozdziale czwartym poświęcony jest dalszej formacji i normom prawnym wiążącym pustelnika z archidiecezją Tarragony. Drugim etapem formacji jest złożenie profesji trzech rad ewangelicznych na ręce biskupa diecezjalnego, która dokonuje się po odpowiednim rozeznaniu, właściwie przebytej formacji i próbie życia na pustyni. Początkowo składa się profesję czasową na okres trzech lat, po tym czasie następuje profesja wieczysta. Jeśli dana osoba jest już profesem instytutu zakonnego, składa tylko specjalną obietnicę, które wiąże

³⁶ Jest to niezwykle ciekawe stwierdzenie, bowiem w polskich wskazaniach dotyczących życia pustelniczego nie znajdziemy takiej prośby, która wydaje się być bardzo korzystna, jeśli chodzi o formację do życia pustelniczego i pomoc w jego rozeznawaniu.

ją z Kościołem lokalnym. Pustelnik przed złożeniem profesji wieczystej powinien sporządzić testament³⁷, który będzie ważny również według prawa cywilnego. Profesja ma charakter publiczny, odbywa się podczas Eucharystii sprawowanej w parafii, na terenie której znajduje się pustelnia. Ma to podkreślić więź pustelnika ze wspólnotą parafialną.

Dokument podaje także wytyczne co do samego miejsca pustelni. Powinno to być miejsce, które pozwoli na zachowanie stabilności i ciszy samotności. Erem może znajdować się na terenie dawnej pustelni, może to być też miejsce specjalnie zagospodarowane przez parafię na terenie wsi bądź nawet miasta. Pustelnik podpisuje specjalną umowę z archidiecezją, która określa warunki zamieszkiwania i pobytu. Statuty dopuszczają także powstawanie laurów³⁸, z zachowaniem niezależności każdego z eremitów.

Arcybiskup bądź jego delegat zobowiązują pustelnika do dbania o swoje życie duchowe, fizyczne oraz psychiczne. Pustelnik powinien być świadomy trudności, które mogą wynikać z podjętego sposobu życia i jeśli się takie pojawią, powinien powiadomić o nich swojego przełożonego. Statuty podają, że arcybiskup powinien ustalić z pustelnikiem kwestię opieki zdrowotnej, ubezpieczeń oraz starości, „[...] upewniając się, że podjęte zobowiązania nie są dla nikogo uciążliwe”³⁹, oraz kwestię utrzymania pustelnika i pustelni.

Dokument z Tarragony podejmuje również temat trzech rad ewangelicznych, wyjaśniając, jak eremita ma je realizować w swoim życiu.

Czystość w statutach ukazana jest jako żarliwa miłość do Jezusa Chrystusa, którego pustelnik całym swoim sercem pragnie i szuka. Nie zamyka go ona na potrzeby bliźnich, ale uzdalnia do świadczenia z radością i nadzieją w rzeczywistości doczesnej o powszechnej miłości Boga. Miłość Chrystusa, która przepelnia życie eremity, uzdalnia go do podjęcia walki z egoizmem i własną pychą. Czystość pustelnika świadczy o nadziei zmartwychwstania, o rzeczywistości, która ma nadejść, w której „[...] nie będą się ani żenić, ani za mąż wychodzić” (Mk 12,25).

Ubóstwo w życiu eremity jest radykalnym zobowiązaniem dotyczącym każdej płaszczyzny życia. Pustelnik utrzymuje się przede wszystkim z pracy własnych rąk, która powinna być „[...] wykonywana w pustelni bądź w jej pobliżu i powinna obejmować takie prace, które pozwolą zachować milczenie i samotność”⁴⁰. Praca nie może być ucieczką od samotności i nie może wpływać na modlitewny rytm życia eremity, który musi uważać, aby w jego plan dnia nie wkradła się jednak bezczynność. Ponieważ jedynym bogactwem pustelnika jest Chrystus, dlatego wydatki powinny być ograniczone do niezbędnego minimum, zapewniającego

³⁷ Por. KPK 668 § 1.

³⁸ Laura – ośrodek semianachoretyczny, a więc na poły anachoretyczny, gdyż żyjący obok siebie bracia tworzyli jakąś wspólnotę. Por. E. WIPSYCKA. *Drugi dar Nilu* s. 31.

³⁹ *Hermit life in the Tarragon archdiocese. Statutes IV*, 39 s. 9.

⁴⁰ *Tamże IV*, 42 s. 9.

tylko konieczne utrzymanie. Ubóstwo oznacza także dzielnie się tym, co się ma z potrzebującymi. Nie wyklucza ono składania jałmużny dla najuboższych. Statuty podają, że raz w roku

[...] pustelnik spotka się z arcybiskupem bądź jego delegatem w celu przeglądu wydatków, aby rozeznąć, czy ubóstwo jest realizowane we właściwym duchu ewangelicznym⁴¹.

Ślub posłuszeństwa całkowicie wpisuje się w powołanie pustelnicze. Pustelnik przede wszystkim ma być wierny woli Boga, ma jej szukać i ją wypełniać. Jest posłuszny działaniu Ducha Świętego, co przejawia się w poddaniu się kierownictwu arcybiskupa z pokorą i synowskim oddaniem. Eremita sam tworzy regułę życia, której się podporządkowuje i według której żyje. Może czerpać duchowe rady od swojego kierownika duchowego. Wszystko to wpisuje się w wolność i nie wyklucza autonomii życia eremity. W dokumencie z Tarragony posłuszeństwo eremity jest porównane do posłuszeństwa Maryi, która podczas zwiastowania wypowiedziała swoje *fiat* Bogu, oddając Mu całą siebie: „Niech mi się stanie według słowa Twego” (Łk 1,38).

Rozdział czwarty kończy bardzo poruszający punkt 44. Podkreśla się w nim, że pustelnik pozostaje człowiekiem radości, który odnalazł swój ukryty skarb (por. Mt 13,44). Ideałem życia dla eremity jest zawsze Jezus, nazwany pierwszym pustelnikiem. On jest siłą i nadzieją pustelnika oraz jego towarzyszem drogi. Dokument z Tarragony zwraca uwagę, że wielu ludzi krytykuje i nie rozumie powołania na pustynię, widząc w nim nawet bezużyteczność we wspólnocie Kościoła. Jednak statuty z całą mocą podkreślają szczególną misję, jaką pustelnicy mają w Kościele. Właśnie w tym życiu ukrytym, w kontemplacji, pustelnicy wpatrują się w swego Mistrza i Przyjaciela i ukazują chwałę Ukrzyżowanego i Zmartwychwstałego⁴².

5. ODEJŚCIE Z PUSTYNI

Ostatni rozdział traktuje o możliwości porzucenia przez pustelnika jego powołania. W czasie formacji początkowej aspirant może w każdym momencie przerwać przygotowania, gdy po rozeznaniu i rozmowie z arcybiskupem dojdzie do wniosku, że to nie jest droga jego życia. W przypadku, gdy kandydat złoży profesję, po głębokiej refleksji i rozmowie ze swoim kierownikiem duchowym może on złożyć pisemną prośbę do arcybiskupa o dispensę od złożonych ślubów, by powrócić do stanu świeckiego. Statuty wspominają także o sytuacji, kiedy pustelnik nie przestrzega podjętych norm, a jego życie odbiega od sposobu życia pustelniczego. Po

⁴¹ Tamże.

⁴² Por. KKK 921.

odpowiednim rozeznaniu arcybiskup może napomnieć eremitę bądź w rozmowie zasugerować, że ma on możliwość dobrowolnej rezygnacji. Jeśli jednak pustelnik nie przyjmie nagany ze strony arcybiskupa, ten może go „[...] publicznym dekretem nie uznać za pustelnika”⁴³.

ZAKOŃCZENIE

Statuty z Tarragony swoją treścią mocno wybijają się spośród innych dokumentów poświęconych życiu pustelniczemu. Ich bogata zawartość stanowi cenne źródło informacji o tym, jak należy rozumieć tożsamość współczesnego eremity i jak ta indywidualna forma życia konsekrowanego powinna funkcjonować w społeczności Kościoła. Ten dokument, dotyczący jednej z hiszpańskich archidiecezji, z pewnością może stać się inspiracją do stworzenia podobnych w innych diecezjach. Swoje bogactwo czerpie bowiem z doświadczenia życia pustelniczego, tak licznie obecnego na terenach Tarragony. Dokument wnosi niezwykłą świeżość w postrzeganie tej formy życia, a co więcej – ubogaca go o tematy dotąd nieporuszane szeroko czy w ogóle pomijane. Należy pamiętać, że życie pustelnicze odznacza się pewną autonomią i wolnością, co nie znaczy, że ma być pozbawione norm prawnych, wyznaczników ułatwiających rozeznanie powołania, które jest niezwykle kluczowe.

Dokument z Tarragony w sposób bezkompromisowy ukazuje także, jak ważne w życiu Kościoła jest życie eremickie. Zatwierdzone statuty pokazują, że Kościół potrzebuje pustelników, potrzebuje ich milczenia, samotności, ale przede wszystkim potrzebuje ich modlitwy, ich cichego przepowiadania Chrystusa Ukrzyżowanego i Zmartwychwstałego.

BIBLIOGRAFIA

- Apoftegmaty Ojców Pustyni*. T. 1: *Gerontikon*. Kraków 2007.
BURCZYCKA-WOŹNIAK M.: *Źródło opowieści o Ojcach Pustyni*. Poznań 2015.
Hermit life in the Tarragon archdiocese. Statutes. Tarragona 2006.
JAN PAWEŁ II: *Adhortacja apostolska Vita consecrata o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie* (25.03.1996).
JANKOWSKI A.: *Ślubujemy stałość – co to znaczy? W: Suscipe me, Domine... Benedyktyńskie śluby zakonne*. Kraków 2021.
Katechizm Kościoła Katolickiego. Poznań 2012.
Kodeks prawa kanonicznego. Poznań 1984.
MUSZAŁA A.: *Formacja do życia pustelniczego*. Warszawa 2016.
OGÓREK P.: *Leksykon duchowości katolickiej*. Lublin – Kraków 2002.

⁴³ *Hermit life in the Tarragon archdiocese. Statutes* 47 s. 10.

Reguła życia jednego z polskich pustelników (archiwum prywatne).

SOBÓR WATYKAŃSKI II: *Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego Perfectae caritatis* (28.10.1965).

SOBÓR WATYKAŃSKI II: *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium* (21.11.1964).

STINISSEN W.: *Dziś jest dzień Pański*. Poznań 1997.

ŚMIAROWSKI H.: *Niektóre wskazania duszpasterskie dotyczące konsekrowanych pustelników i pustelni*. <<http://www.ifzk.episkopat.pl>> [dostęp: 4.01.2022].

ŚMIAROWSKI H.: *Stan pustelni i pustelników – materiały pomocnicze dla Kościoła w Polsce*. <<http://www.ifzk.episkopat.pl>> [dostęp: 4.01.2022].

WIPSYCKA E.: *Drugi dar Nilu, czyli o mnichach i klasztorach w późno antycznym Egipcie*. Kraków 2014.

Streszczenie: Życie pustelnicze w archidiecezji tarragońskiej. Statuty to bardzo ciekawy dokument podejmujący temat życia eremickiego. Jest on odpowiedzią na współczesne zainteresowanie tą indywidualną formą życia konsekrowanego. Dokument, choć opublikowany w jednej z archidiecezji w Hiszpanii, stanowi bogactwo dla całego Kościoła. Zawiera tematy związane z tożsamością pustelnika, formacją i normami prawnymi, dzięki którym może zaistnieć życie pustelnicze.

Słowa kluczowe: pustelnik, Tarragona, powołanie, rozeznanie, życie konsekrowane.